

หนังสือเมืองเพชร: การศึกษาเชิงบทบาทหน้าที่

สมบัติ สัมศรีพลอย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรทั้งสายหนังในและหนังนอก จากบทบาทกึ่ง บทเจรจา และบริบทการแสดงบางส่วนของการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร จำนวน 4 เรื่อง คือ *รามเกียรติ์ตอนศึกไมยราพณ์* *รามเกียรติ์ตอนศึกทัพนาสุร* *เกราะสุวรรณ* และ *ดวงใจแม่* โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม (Functionalism) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเป็นบทความวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1) บทบาทหน้าที่อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม มีแบบแผนการแสดงที่เป็นลำดับขั้นตอนชัดเจนในการกำบน มีบทบาทที่ร้องเชิญเจ้าพ่อให้มาชมหนังตะลุงที่เจ้าภาพได้จ้างมาเล่น ถวายเพื่อให้หลุดลืมนบาดชาตสินบน 2) บทบาทหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า คือ ให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปลูกฝังทัศนคติ ผ่านการกลั่นกรองจากภูมิปัญญาและประสบการณ์ของนายหนังตะลุง 3) บทบาทหน้าที่รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม โดยสอดแทรกเนื้อหาสาระสำคัญเพื่อให้สมาชิกในสังคมนั้น ๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบของสังคม ค่านิยมที่สังคมเห็นว่าดี ทัศนคติที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ตลอดจนบรรทัดฐานทางพฤติกรรมและจริยธรรมของสังคม 4) บทบาทหน้าที่ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลในเรื่องเพศ การบ้านการเมือง และการเคารพผู้อาวุโส 5) บทบาทหน้าที่สื่อประชาสัมพันธ์แก่ชุมชน โดยนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งในท้องถิ่นและระดับชาติมาสื่อสารเพื่อเสนอให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ทราบ

Petchaburi Shadow Puppetry: A Functional Study

Sombat Somsriploy

Abstract

This research aims to study the roles of both the Nai school and the Nork school of Petchaburi shadow puppetry by analyzing voice-overs, conversations, and some contexts of performance. The theory of Functionalism is applied to analyze four plays: the War against Maiyarap from the *Ramakien*, the War against Tappanasoon from the *Ramakien*, *Kroh Suwan*, and *Duangjai Mae*.

The results show that Petchaburi shadow puppetry has five roles. The first is to provide certain background of some rituals in performing shadow puppetry. There are voice-overs for inviting a holy spirit to watch the performance as a votive offering because a wish of the performance's employer just became true. The second role is to provide education to the audience in the oral tradition society. Some knowledge, local wisdom, and attitudes are transferred through the performers' experiences to the audience. The third is to maintain the norms of the society. The content of the performances admires some preferable values and resists some prohibited attitudes. The fourth role is to entertain the audience and relieve the audience's frustration with sexuality, politics, and seniority. The last is to spread some information, at both local and international levels, to the locals.

บทนำ

วัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมในส่วนคติชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าประเภทต่าง ๆ เพลง การละเล่น การแสดง ความเชื่อ พิธีกรรมล้วนมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจและช่วยสร้างความเข้มแข็ง และความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้แก่สังคม (ศิริพร ณ ถลาง, 2552, น. 360) หนังสือเมืองเพชรมีลักษณะเรียบง่ายตรงไปตรงมา ตามแบบวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เป็นที่ทราบว่าหนังสือเมืองเพชรได้รับอิทธิพลจากหนังสือลูกปัดได้ มีการประสมประสานและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบทของท้องถิ่น จนมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นที่นิยมของชาวบ้านเพชรบุรี

หนังสือเมืองเพชร แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ หนังสือกับหนังนอก คล้ายกับการแบ่งละครในกับละครนอก กล่าวคือ หนังสือจะใช้เรื่องราวมเกียรติเป็นหลักมีบทพากย์ บทเจรจาที่มีราชาศัพท์ ใช้ภาษาและดนตรีที่เป็นแบบแผน เล่นถวายพระมหากษัตริย์ มาแต่อดีต ส่วนหนังนอกจะใช้เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ ใช้ภาษาคะนอง โลดโผน ดนตรีสนุกสนานคล้ายละครชาตรี เล่นให้ชาวบ้านดู ปัจจุบันหนังสือทั้งสองสายยังคงได้รับความนิยมเท่า ๆ กันจากผู้ชม และมีคณะหนังตะลุงใหม่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ (สมบัติ สมศรีพลอย, 2559, น. 910) หนังสือเมืองเพชรเป็นมรดกที่คนเมืองเพชรยังนิยมกันมากจนทุกวันนี้ ได้มีผู้นำหนังสือไปแสดงในงานต่าง ๆ เช่น แก็บน งานศพ งานบวช ฯลฯ อยู่เสมอ มีการดำรงอยู่และการสืบทอดกันมา โดยมีบทบาทหน้าที่รับใช้สังคมเพื่อความบันเทิงและพิธีกรรมความเชื่อ

บทบาทหน้าที่การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ บทบาทของคนเชิดหนังหรือที่เรียกว่า “นายหนัง” เป็นศิลปินที่แท้จริงที่มีกลเม็ดในการแสดงเรื่องราว มีพรสวรรค์และพลังพิเศษในการสื่อเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งจิตวิญญาณ (Christine Hemmet, 1996, p. 5) และบทบาทหน้าที่ของการแสดงซึ่งได้รับการรังสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญาของนายหนังตะลุงเพื่อแสดงถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เจ้าภาพที่หาหนังตะลุงมาแสดงแก่ดินบนตก ส่วนผู้ชมที่เป็นมนุษย์ก็พลอยได้ชมเกิดความสนุกสนาน ประทับใจในเนื้อเรื่องจากบทพากย์และบทเจรจา

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุงในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง หรือไม่ก็เป็นเรื่องรูปแบบการแสดง การอนุรักษ์เผยแพร่ การสืบทอด เครื่องดนตรีและเพลงประกอบการแสดง ตลอดจนการแกะตัวหนังตะลุง ส่วนการศึกษาด้านเนื้อหาการแสดงปรากฏไม่มากนัก มีชนวน

เพชรแก้ว (2523) ศึกษาเรื่อง *บทอัศจรรย์ (บทสมห่อง)* ของหนังสือ *ตะลุง* จากคณะหนังสือจังหวัดนครศรีธรรมราช บทสมห่องมีการบรรยายให้เห็นพฤติกรรมทางเพศแบบรวบรัด บรรยายให้เห็นพฤติกรรมหรือการเสพสังวาสอย่างละเอียดถี่ถ้วน การบรรยายการร่วมประเวณีโดยใช้ความเปรียบและสัญลักษณ์แทนอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศในหลายรูปแบบ ส่วนสวพร จันทรสกุล (2554) *วิเคราะห์บทปราชัยหน้าบทหนังสือตะลุง* ศึกษาด้านสุนทรียภาพทางด้านการใช้คำและภาพพจน์ภาพสะท้อนวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และพระมหาสมณฤทธิ อธิติญาโณ (2550) ศึกษาเรื่อง *จริยธรรมที่ปรากฏในหนังสืออีสาน: กรณีศึกษา บ้านสระแก้ว ตำบลบ้านฝาง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น* หลักจริยธรรมที่ปรากฏในการแสดงหนังสืออีสานคือ ข้อปฏิบัติของตัวละคร และหลักธรรมอื่นๆ ที่ใช้เป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติต่อกัน

งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาการแสดงหนังสือภาคใต้และหนังสือประโมทัยของอีสานในด้านวรรณศิลป์และจริยธรรมทางด้านสังคมเพียงด้านเดียว มีได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของการแสดงที่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้คนและท้องถิ่น ทำให้มองไม่เห็นมิติทางสังคมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาเชิงวัฒนธรรมและคติชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทหน้าที่การแสดงหนังสือเมืองเพชรเพื่อให้เห็นมิติดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่การแสดงหนังสือเมืองเพชรทั้งสายหนังในและหนังนอก จากบทพากย์ บทเจรจา และบริบทการแสดงบางส่วนของการเล่นหนังตะลุงเมืองเพชร

ขอบเขตของการวิจัย

การเล่นหนังตะลุงเมืองเพชรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ หนังในและหนังนอก ซึ่งมีรูปแบบและขั้นตอนการแสดงส่วนใหญ่เหมือนกัน แตกต่างกันเล็กน้อย ได้แก่ จำนวนคนเชิด (หนังในมี 2 คน หนังนอกคนเดียว) เรื่องที่เล่น (หนังในเล่นเรื่อง *รามเกียรติ์* เป็นหลัก ส่วนหนังนอกเล่นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่) ขนาดตัวหนัง (หนังในมีขนาดใหญ่กว่า) เครื่องดนตรีบางชิ้น (หนังนอกเพิ่มนั้งหน่อง) และชื่อตัวละคร (หนังในชื่อ ไ้หน่วย ไ้กา ส่วนหนังนอกชื่อ ไ้กบ ไ้เก็ลียง) ขอบเขตการเก็บข้อมูล

การแสดงมีจำนวน 4 คณะ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ หนึ่งใน 2 คณะ ได้แก่ คณะลูกพ่อป่วน ชัยนาท เชิดชำนาญ เรื่อง*รามเกียรติ์* ตอน ตีกลัวยราพณ์ แสดงงานแก่นที่วัดใหญ่สุวรรณาราม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี กับคณะศิษย์ลูกเก่า มหาพลู้ด ลูกเพชร เรื่อง*รามเกียรติ์* ตอน ตีทัพนาสูร แสดงงานแก่นที่วัดบ้านขลุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี และหนึ่งนอก 2 คณะ ได้แก่ คณะ ก.บรรเลงศิลป์ เรื่อง*เกราะสุวรรณ* แสดงงานแก่นที่วัดบ้านขลุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี กับคณะ ว.รวมศิลป์ เรื่อง*ดวงใจแม่* แสดงงานแก่นที่หมู่บ้านละหารน้อย อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี การแสดงสามคณะแรกเป็นการแก่นส่วนบุคคลที่มาร่วมถวายหลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดในช่วงสงกรานต์ ส่วนคณะที่สี่เป็นการแก่นส่วนบุคคลเล่นถวายคุณพ่อปู่จอมเงินจอมทอง เจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านละหารน้อย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม (Functionalism) ของ วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) จากบทความเรื่อง “Four Function of Folklore” (1965) เพื่อให้เห็นความสำคัญของคติชนที่มีบทบาทหน้าที่อยู่ในสังคมในฐานะที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรม มี 4 ประการ ดังนี้

1. ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม
2. ทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า
3. รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม
4. ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทหน้าที่การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งวิธีการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีจากเอกสาร งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการวิจัย
2. กำหนดกลุ่มและจำนวนคณะหนังตะลุงที่ใช้ในการวิจัย
3. เก็บข้อมูลภาคสนามการแสดงหนังตะลุง
4. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์

การแสดงผล (Content Analysis) ใช้การวิเคราะห์ ติความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอเป็นความเรียงโดยการพรรณนาความ (Descriptive)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การแสดงผลหนังตะลุงเมืองเพชรทั้งสายหนึ่งในและหนึ่งนอก สามารถวิเคราะห์บทบาทหน้าที่การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรได้ 5 บทบาท ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม

พิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ 2 ด้าน คือ ด้านสังคมและด้านจิตใจ ในสังคมประเพณี พิธีกรรมเป็นเรื่องของกลุ่มชน พิธีกรรมเป็นการรวมพลังของคนในสังคม การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกมั่นคงอบอุ่น นอกจากนั้นหน้าที่สำคัญของพิธีกรรม คือ ช่วยให้ผู้ที่มีความไม่มั่นคงทางด้านจิตใจ มีความสบายใจขึ้น เพราะพิธีกรรมมักเกี่ยวข้องกับการขออภัยให้อ่านาจอเหนือธรรมชาติ ช่วยเหลือในสิ่งที่มนุษย์ไม่มั่นใจ (ศิริพร ณ ถกลาง, 2552, น. 364-365)

เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์มีความไม่แน่ใจไม่สบายใจ มนุษย์ก็จะทำพิธีบนบานศาลกล่าวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติให้ช่วยเหลือเพื่อให้พ้นจากสภาพที่เป็นทุกข์ ชาวเพชรบุรีมีความเชื่อถือศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในพื้นที่ของตนอย่างมั่นคง ได้แก่ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เจ้าปู่ เจ้าที่เจ้าทาง ฯลฯ ดังนั้นเมื่อมีปัญหาชีวิตชาวเพชรบุรีจึงบนบานศาลกล่าวและเมื่อได้สมประสงค์ตามที่บนก็จะแก้บนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยหนังตะลุง หนังตะลุงเมืองเพชรจึงเป็นศิลปะการแสดงที่มีบทบาทรับใช้สังคม ทำหน้าที่เป็นมหรสพแก้บน ช่วยคลายความวิตกกังวลและสร้างความสบายใจให้ชาวเพชรบุรี (ทรงฤทธิ์ ศรีสารคาม, 2555, น. ง)

หนังตะลุงเมืองเพชรจึงมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมการแสดงที่มีลำดับขั้นตอนการแสดง เริ่มต้นจากการโหมโรง ตั้งนะโม 3 จบ คาถาชุมนุมเทวดา การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไหว้พระรัตนตรัย ไหว้ครูบาอาจารย์ ไหว้คุณบิดมารดา ต่อจากนั้นจะเป็นการประกาศอัญเชิญเจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดและประจำชุมชนมาดูหนังตะลุงที่เจ้าภาพได้จ้างมาเล่นถวายแก้บน ช่วงนี้นายหนังจะร้องกลอนเอ่ยชื่อเจ้าภาพ ดังตัวอย่าง

ยอประณมก้มเกศา
 พระภูมิเจ้าที่ธรณีคงคา
 เจ้าของที่เจ้าของทาง
 เชิญพ่อด้านน้อยด้านใหญ่
 คุณพ่อองค์นี้เป็นนายด้าน
 คุณพ่อด้านนอกบอกศาลใน
 ลูกเชิญพ่อปู่อยู่ที่นี้
 เชิญพ่อแดนน้อยแดนใหญ่
 คุณพ่อเขากุ่มคุณพ่อเขาหมู
 อีกคุณพ่อหลวงคุณพ่อหลาว
 พ่อเขานันไดอิฐ
 รั้งบ้างไม่รั้งบ้าง
 ขอกราบอาราธนา
 เชิญพ่อมาดูมาฟัง
 มาเป็นเป็นสักขีพยาน
 เนื่องในงานแก้สินบนของคุณมนี กิ่งจันทร์ เหมือนดังว่า เชิญมาพ่อมาครั้งนี้เร็วไว
 เมื่อเขานบนานศาลกล่าว

สิบนี้วันทาลูกขออภัย
 ปกปักษ์รักษาอย่าได้มีโทษภัย
 เชิญมาดูหนังฟังนิยาย
 ด้านนอกด้านในด้านซ้ายขวา
 จงเบิกทวารบานประตูทิศบูรพา
 คำคินนี้ไซ้รัคุณพ่อหนา
 แต่เป็นเจ้าของที่มาแต่ก่อนแต่ไร
 จักรพรรดิเขาใหญ่เชิญพ่อมา
 คุณพ่อเขางูและเขาไฟ
 พ่อเขาตะเคราพ่อเขาใหญ่
 สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ไม่ไกล
 เชิญมาดูหนังฟังนิยาย
 หลวงพ่อคำที่ศักดิ์สิทธิ์
 คินนี้ตัวฉันจะเล่นหนังถวาย
 คินนี้ตัวฉันจะเล่นถวาย
 คุณพ่อเจ้าในคราวนั้นไซ้รั

(คณะ ก.บรรเลงศิลป์ ศิษย์ครูลาภ)

หลังจากอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นพยานและรับสินบนของเจ้าภาพแล้ว
 นายหนังจะร้องกลอนขอให้หลูดสินบาทขาดสินบน อย่าให้เจ้าพ่อที่บนานศาลกล่าวไว้
 มาทวงถามสินบนอีก พร้อมทั้งอวยพรให้เจ้าภาพมีความสุข ดังตัวอย่าง

ได้ฟังสำเนียงเสียงลูกว่า
 คุณพ่อองค์ใดได้รับรู้
 เขาได้ประกาศลั่นวาจา
 สมจริงสมจังเหมือนดังว่า
 ณ บัดนี้สมดังตั้งใจ
 เชิญคุณพ่อมารับมารอง
 เขาได้จัดเตรียมเอาไว้ให้
 ได้จัดเป็นศาลเพียงตา
 เชิญเข้าประจำในพิธี
 อย่าให้ผิดพลาดประการใด
 มาเป็นพยานเป็นตา

ลูกเจรจาครั้งนี้โดยไว
 มาช่วยอุ้มชูให้กับลูกชาย
 ท่านให้ได้หนาสมตั้งใจ
 ได้เอาหนังลูกมาเล่นถวาย
 ได้เอาหนังลูกชายมาเจรจา
 มาจับมาจองสินบนเอาไป
 บุญมากมายนในคินนี้
 ลูกร้องบูชาอย่ารอรี
 คำคินวันนี้ลูกจะเล่นถวาย
 ขอหนึ่งข้อใดคุณพ่อหนา
 ให้กับลูกยาตลอดปลอดภัย

เรื่องร้ายร้ายกลายเป็นดี
 พ่ออยู่ที่ไหนได้ฟังเสียง
 ลูกขออัญเชิญคุณพ่อปูลงเงินจอมทอง
 ให้มารับสินบาทขาดสินบน
 อิกทั้งไพล่ยกยอมาได้มี
 สินบนขาดกันคำคินนี้
 พ่ออย่าได้เป็นห่วงทวงถามหา
 ให้สิ้นสวาทขาดจากกัน
 จะนีกอะไรสมปรารถนา
 มีลูกหญิงเป็นคุณนาย

ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
 ได้ฟังสำเนียงเชิญหน้าจ้อใหญ่

นะพ่อหน้ามันทั้งธารน้ำไหล
 ตั้งแต่คินนี้เป็นต้นไป
 ไพล่ยกยอมาได้มีอีกต่อไป
 ครั้งนี้ครั้งหน้าและครั้งไหนไหน
 ทั้งนี้ทั้งนั้นตลอดตลอดภัย
 เงินทองไหลมาเสียมากมาย
 มีลูกชายเป็นนายคน

(คณะ ว.รวมศิลป์)

จากบทพากย์ที่ร้องเป็นทำนองสองไม้้อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์สะท้อนให้เห็นว่า
 หนึ่งตระกูลเมืองเพชรเป็นการแสดงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ที่มีบทบาทหน้าที่อธิบาย
 ที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม กล่าวคือ ที่มาของพิธีกรรมการแสดงหนึ่งตระกูล
 ก็คือการบนบานศาลกล่าว ส่วนการแสดงหนึ่งตระกูลคือเหตุผลในการประกอบพิธีกรรม
 แก่บน ที่มีลำดับการแสดงเป็นขั้นตอนมีแบบแผน โดยมีนายหนึ่งเป็นตัวสื่อกลางระหว่าง
 เจ้าภาพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยใช้การแสดงหนึ่งตระกูลเป็นสารในการเชื่อมต่อ เป็นการต่าง
 ตอบแทนระหว่างคนบนบานศาลกล่าวที่ต้องการให้เจ้าพ่อช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์
 อันตรายกับเจ้าพ่อหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนที่ช่วยดลบันดาลให้กับผู้ที่มาบนได้
 สมความประสงค์

จากการสังเกตการณ์เจ้าภาพทุกคนจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมการแสดง
 ช่วงนี้อย่างมาก บริเวณหน้าโรงหนังจะตั้งศาลหรือเก้าอี้ ปูด้วยผ้าขาว มีหมอนพิง
 กางร่มไว้บริเวณเก้าอี้ เพื่อให้เจ้าพ่อมาประทับชมการแสดงหนึ่งตระกูล เจ้าภาพบางคน
 ตั้งของเช่น มีไก่ต้ม เหล้าขาว ผลไม้ มาบูชาเจ้าพ่อด้วย พอถึงช่วงที่นายหนึ่งร้องเชิญ
 เจ้า เจ้าภาพจะจุดธูปเทียนบอกกล่าวเจ้าพ่อ เท้าความถึงการบนบานที่ผ่านมาแล้วได้
 สมใจตามที่บนไว้ จึงนำหนึ่งตระกูลมาเล่นถวายเป็นบอกกล่าวเสร็จจะปักธูปเทียนบน
 พื้นดินบริเวณใกล้ๆ แล้วจะนั่งชมการแสดง จะคอยฟังว่านายหนึ่งจะร้องกลอนออก
 ชื่อเจ้าภาพหรือไม่ จะร้องบอกให้หลุดสินบนหรือไม่ ช่วงที่นายหนึ่งร้องกลอนให้หลุด
 สินบนจะเชิดรูปมานพน้อยเป็นเชิงสัญลักษณ์ยิ่งลูกศรไปตัดสินบนให้ขาด แล้วจะร้อง
 อวยพรเจ้าภาพ

จากการสัมภาษณ์ช่วงนี้เป็นช่วงสำคัญที่เจ้าภาพต้องคอยฟังให้ดี เพราะเกรงว่าจะแก๊สสินบนไม่ตก แล้วเจ้าพ่อจะมาทวงสินบนทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อเสร็จขั้นตอนนี้แล้วเจ้าภาพบางคนจะลาของเช่นให้แล้วกลับบ้าน หรือชมการแสดงจนจบ จากพฤติกรรมดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนว่าการร้องเชิญเจ้า การร้องขอให้หลุดสินบน ช่วงพิธีกรรมการแสดงนี้มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อชีวิตคนท้องถิ่นเมืองเพชรว่ายังยึดโยงกับการบนและการแก้บน การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรมีบทบาทหน้าที่หลัก คือ การแก้บน ไม่ใช่การแสดงเพื่อความบันเทิง

2. บทบาทหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า

“ภูมิปัญญา” หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวเข้ากับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540, น. 11-12)

ศิลปวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาแห่งแผ่นดินซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีตและได้มีการถ่ายทอดมรดกศิลปวัฒนธรรมสืบสานกันมาจนถึงปัจจุบันในรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่น มีการพัฒนาจนเป็นจารีตประเพณีที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสภาพแวดล้อม พร้อมกับสะท้อนความดีงาม เสริมสร้างคุณธรรม คุณค่าทางพุทธิปัญญา โดยการแสดงออกผ่านสื่อศิลปะในหลายรูปแบบ เพื่อให้แพร่หลายในกลุ่มบุคคลในสังคม (ไพโรจน์ ทองวัน, 2553, น. 5) หนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีชีวิต ได้วิวัฒนาการหรือเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยมาเป็นเวลายาวนาน แต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาได้หลอมรวมเอาเรื่องราวและประสบการณ์ต่างๆ จากสังคมมาสอดแทรกไว้ และปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม หนังตะลุงนอกจากเป็นภูมิปัญญาที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรม บันทึกเรื่องราวต่างๆ ของสังคมและบทบาทด้านความบันเทิงแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้

ข้อมูลข่าวสาร และช่วยชี้แนะในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมให้แก่บุคคลในสังคมด้วย ทั้งนี้เพราะว่า หนังสือดัง คือ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความเชียบคม ลุ่มลึก และหนังสือดังยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคมมาโดยตลอด (ชวน เพชรแก้ว, 2523, น. 211)

หนังสือดังเมืองเพชรเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการรับ บ่มเพาะปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคมและสภาพแวดล้อม หล่อหลอมจนมีอัตลักษณ์ทางการแสดง ได้พัฒนาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากจะมีบทบาทหน้าที่รับใช้สังคมในด้านความบันเทิงในภาพรวมแล้ว ในด้านเนื้อหาการแสดงนั้นมีบทบาทหน้าที่ให้การศึกษา คือ ให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปลูกฝังทัศนคติ เพราะหนังสือดังมีอิสระที่จะนำเสนอทัศนะใด ๆ ผ่านนาฏการของรูปหนังสือดังเป็นการเสริมสร้างภูมิปัญญาและโลกทัศน์ให้แก่ชาวบ้านอย่างมีพลัง นายหนังสือดังจึงเป็นเสมือนผู้ผลิตซ้ำในด้านคติความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางสังคม รวมทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้านอันเป็นวิถีปฏิบัติของกลุ่มชนโดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านการสอน (พิทยา บุขรารัตน์, 2553, น. 269) ดังตัวอย่าง

เกิดเป็นลูกผู้หญิงมีแต่สิ่งเสียหาย
 อย่าทำความชั่วให้หม่อมมอมีคาว
 ต้องรักษาตัวเราให้เป็นสาวแท้แท้
 เจ้าอย่าเที่ยวบ้านโน้นลงบ้านนี้
 นั่งนอนอยู่กับบ้านอย่าเที่ยวพาลเหลวไหล
 มิดค้ำลงไปจุดไฟจุดพิน
 ตีนแต่เข้าหุงข้าวหุงปลา
 เพราะเป็นงานของหญิงอย่านิ่งดูตาย

เราไม่ใช่ผู้ชายระวังกายตน
 เกิดเป็นคนกับเขาก็ได้เป็นสาวหนึ่งหน
 อย่าเที่ยววาระแนเผยแพร่ร้ายคน
 มันเป็นของไม้ดีบัดสีสับสน
 เมื่อมีอะไรทำให้ไปเป็นผล
 อย่านอนดินนอนดินจงลุกขึ้นสวมมณฑ
 ตักน้ำตักท่าอย่าให้ว่าให้บัน
 ถ้ามัดแต่แต่งกายเห็นจะไม่ชอบกล

(ดวงใจแม่: คณะ ว.รวมศิลป์)

การถ่ายทอดประสบการณ์ความชัดเจนชีวิตของนายหนังผ่านบทพากย์ในเรื่องคดีคำสอนการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามค่านิยมและจารีตของสังคมนั้น เป็นการเสนอประสบการณ์เชิงสาธิตของนายหนังที่เชื่อมั่นในมาตรฐานและความถูกต้องอันปราศจากข้อกังขาหรือเห็นต่างจากผู้ฟังซึ่งนำมาสู่ความน่าเชื่อถือและการเคารพนบนอบที่ได้รับจากสังคม คำสอนที่ยกมาเป็นเรื่องการครองตัวของผู้หญิงที่ดีว่าทำได้ยากกว่าผู้ชาย จะต้องรักษานวลสงวนตัว รักษาพรหมจรรย์ และทำหน้าที่ที่ควรปฏิบัติ

ภูมิปัญญาแห่งการสอนนี้นายหนังมิได้ตั้งใจสอน แต่เป็นการสอดแทรกในการดำเนินเรื่องอย่างมีศิลปะจนผู้ฟังรู้สึกว่ามีใช้การฟังพระเทศน์หรือถูกผู้ใหญ่สอนโดยตรง

ปกติสื่อพื้นบ้านจะทำหน้าที่กระจายข่าวสารอันเป็นเรื่องปัจจุบันหรือเรื่องที่ประชาชนสนใจ ขณะเดียวกันก็ยังให้ความรู้ทั่วไปซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องใหม่ ๆ แต่อย่างใด จะเป็นเรื่องเก่าที่พูดซ้ำ ๆ ซาก ๆ ก็ได้ หรือใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันก็ได้ เป็นเรื่องทางธรรมก็ได้ ทางโลกก็ได้ (เอนก นาวิกมูล, 2547, น. 908) แม้การแสดงหนังตะลุงจะไม่ได้มีบทบาทที่ให้ความรู้โดยตรง เพราะจุดประสงค์การแสดงมุ่งความบันเทิงเป็นหลัก แต่บทบาทหน้าที่การให้ความรู้แฝงอยู่ในการดำเนินเรื่อง อาจจะเป็นบทบาทหรือบทเจรจาของตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง ดังตัวอย่างจากเรื่อง *เกราะสุวรรณ* บทพากย์ตอนออกตัวพระฤๅษี ก่อนที่ลูกศิษย์ คือ เกราะสุวรรณ ไช้กับ และไฉ่เกี๋ยง จะมาร่ำลาไปตามหาแม่ พระฤๅษีอยู่ในฐานะนักบวชได้กล่าวถึงหลักธรรมคือศีลห้าขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นการสอนและให้ความรู้ทางธรรมว่า หากผู้ใดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดจาโกหกหลอกลวง และดื่มสุรา ก็จะทำให้ชีวิตมีความสุข เมื่อตายแล้วจะได้ไปสวรรค์

ฤๅษี : พระพุทธเจ้าท่านกล่าวตรัส
 ปาณาติบาตอย่าฆ่าสัตว์
 อทินนาทานา
 กาเมสุมิจฉา
 มุสาวาทา
 สุราเมระยะปะมา
 ศีลห้าจะพาไปสวรรค์
 นั่งยิ้มแย้มแก้มเป็นพวง

ให้ปฏิบัติศีลห้าเป็นเวลาถูกลง
 ปุปลาสารพัดหม้อสัตว์ทั้งปวง
 อย่าเป็นโจราชไมยลักลวง
 อย่าไปเอาภรรยาที่เจ้าของเขาหวง
 อย่าเจรจาปลิ้นปลอกหลอกลวง
 อย่าไปดื่มสุราของมีนเมาทั้งปวง
 ผู้ครอบครองนั้นเป็นอันหมดหวัง
 ให้ถูกลงแหล่งสวรรค์ชั้นไกล

(*เกราะสุวรรณ*: คณะ ก.บรรเลงศิลป์ ศิษย์ครูลา)

จากบทพากย์ที่ยกมาเป็นคิตติคำสอนที่ปรากฏทั้งคำสอนทางโลก คือ การประพฤติปฏิบัติของกุลสตรีตามจารีตประเพณี และคำสอนทางธรรมที่เป็นระดับชาวบ้านในเรื่องศีลห้าซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงการให้การศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับบทบาทที่ 3 ดังจะได้กล่าวต่อไป

3. บทบาทหน้าที่รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม

การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรนอกจากความบันเทิงแล้ว ยังได้สอดแทรกเนื้อหาสาระสำคัญเพื่อให้สมาชิกในสังคมนั้นๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบของสังคม ค่านิยมที่สังคมเห็นว่าดี ทศนคติที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ตลอดจนบรรทัดฐานทางพฤติกรรมและจริยธรรมของสังคม เพื่อจะเป็นแนวทางการประพฤติตนให้อยู่ในกรอบหรือแบบแผนของสังคมอันจะยังประโยชน์ให้เกิดความสุขแก่ตนเองและสังคม ดังตัวอย่าง

พระครุเดช :	ปางองค์ษัตริย์ขัตติยา	พระครอบครองพาราเป็นประชาธิปไตย
	ไม่ใช่สูงแต่ศักดิ์รักแต่ยศ	ยังเป็นตัวบทกฎหมาย
	ให้ชาวพาราประชาชี	อิสระเสรีไม่มีข้าไท
	ต้องคิดการปราบให้สูญ	ไอ้พวคนายทุนหมนงกำไร
	พ่อค้าคนกลางระวังให้ดี	มันคือตัวอับรียไม่มียางอาย
	อีกทั้งข้าบาทราชการ	พวกคอรัปชั่นเที่ยวรีดเหยียดไถ
	พวกหนึ่งเป็นโจรปล้นเขากิน	จับมาตัดสินไปตามกฎหมาย
	ควรประหารชีวิตให้ติดตาราง	ยิงเป้าไปปางให้มันวางมันวาย
	คงจะหมดความทุกข์สุขสบาย	ไทยต้องเป็นไทยสบายเออย

(ดวงใจแม่: คณะ ว.รวมศิลป์)

จากบทร้องออกตัวเจ้าเมืองชี้ให้เห็นกฎระเบียบของบ้านเมืองในระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขว่า บ้านเมืองที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องยึดถือตัวบทกฎหมายเป็นสิ่งสำคัญ ประชาชนต้องมีสิทธิเสรีภาพอันเป็นค่านิยมของสังคม อีกทั้งยังกล่าวถึงทศนคติที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เช่น พวคนายทุน พ่อค้าคนกลางที่เก็งกำไรทางการค้า ข้าราชการที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง โจรขโมย เป็นต้น จะต้องจับมาลงโทษตามตัวบทกฎหมาย เป็นการชี้ให้เห็นแนวทางการปฏิบัติที่ทำให้สังคมเกิดความสงบสุข หากมองอีกมุมหนึ่งเสมือนเป็นการเรียกร้องให้รัฐบาลจัดการแก้ปัญหาเรื้อรังในสังคมไทยที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันให้เด็ดขาด เนื่องจากปัญหาดังกล่าวได้หมักหมมอยู่ในทุกระดับของสังคมนับเป็นเสียงเรียกร้องเบา ๆ ที่ดูจะพอมีหวังอันเลือนลางจากท้องถนนเมืองเพชรผ่านตัวหนังตะลุง

4. บทบาทหน้าที่ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

ในการแสดงหนังตะลุงนอกเหนือจากเสียงพากย์อันไพเราะ เสียงดนตรีที่น่าฟัง ยังประกอบไปด้วยเสียงเจรจาอันมีอารมณ์คมคายของตัวตลก มีมุขตลกต่าง ๆ ถึงอกถึงใจคนดู ตัวตลกบางตัวสามารถวิจารณ์การบ้านการเมืองได้อย่างไม่ขัดเขิน สามารถกล่าวถ้อยคำในน้ำว้าให้ผู้ชมเห็นจริงเห็นจังได้ ผู้ชมส่วนใหญ่จะคอยติดตามดูลีลาการพูดการเจรจาของตัวตลกอย่างใจจดใจจ่อ เพราะให้ทั้งความบันเทิงและให้แง่คิดต่าง ๆ มากมาย (เอนก นาวิกมูล, 2547, น. 889) รวมทั้งเป็นการระบายความคับข้องใจหรือความคับแค้นใจบางเรื่องของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มชนที่ไม่อาจจะพูดได้ในชีวิตประจำวัน เนื่องจากถูกตีกรอบด้วยกฎจารีตศีลธรรม ชนชั้นทางสังคม และกฎหมาย แต่ได้ถูกคลี่คลายหรือตีแผ่ขยายความแสดงออกมาในบทบาทกึ่งหรือบทเจรจาผ่านตัวตลกซึ่งนอกจากจะสร้างความขบขันแล้วบางครั้งทำให้เกิดความสะใจด้วย บทบาทหน้าที่ของการแสดงหนังตะลุงด้านนี้มีดังนี้

4.1 บทบาทหน้าที่ให้ความเพลิดเพลิน

จุดประสงค์หลักของการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรคือ มุ่งให้ความบันเทิง ถึงแม้การแสดงส่วนใหญ่จะแสดงถวายเจ้าพ่อในงานแก้สินบนก็ตาม ผู้ชมโดยมากจะเป็นครอบครัวเจ้าภาพที่หาหนังตะลุงไปแก้สินบนกับคนในหมู่บ้าน นายหนังตะลุงจะต้องแสดงฝีมือในการแสดง นอกจากจะต้องดำเนินเรื่องให้กระชับแล้ว ยังต้องสอดแทรกมุขตลกไว้เป็นระยะตลอดเรื่องเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินจะได้ตรึงผู้ชมให้ดูจนจบเรื่อง แต่ละคณะจะมีกลเม็ดเด็ดพรายที่แตกต่างกัน จากการสัมภาษณ์นายหนังทุกคนจะต้องค้นหามุขตลกต่าง ๆ จากหนังสือขายหัวเราะ การแสดงตลกทางโทรทัศน์หรือยูทูป การแสดงเพลงช้อยของสามน้ำ (โย่ง พวง นง) และการแสดงหนังตะลุงภาคใต้คณะที่มีชื่อเสียง เช่น คณะน้องเดียว เพื่อจะไม่ให้มีมุขซ้ำกับคณะอื่น ดังตัวอย่าง

ฤๅษี : กล่าวฝ่ายพระฤๅษีมิวิชา ทำอะไรฉันก็ทำเป็น พอเป่านกหวีดก็แจกแข่งขวา เคยเสกดินสอให้เขียนหนังสือ เคยเสกสุนัขให้เป็นหมา เสกปูให้เป็นผัวย่า	ได้ร่ำเรียนมาอยู่มากมาย ถ้าใครได้เห็นจะแปลกใจ สักยันต์ลงคาถาฤๅษีทำได้ เคยเสกกระบือให้เป็นควาย เคยเสกอาซาให้เป็นม้ายังไง เสกตาให้เป็นผัวยาย
---	---

มีลูกศิษย์เยอะเยอะ
ถ้าเป็นสาวไอ้แก้มแดงแดง
ติดต่อกันมาได้ที
จะเฟซบุ๊กหรือทวิตเตอร์
เจอกันทางอินเทอร์เน็ต

ถ้าใครจะแวะมาเรียนก็ได้
หน่วยกิตไหนแพงๆก็ออกให้
เวอร์ไวต์เวปต์ก็ออกคอมไป
หรือจะไปเจอกันในไฮไฟ
คุยกันให้เสร็จแล้วไปเรียนก็ได้

(ดวงใจแม่: คณะ ว.รวมศิลป์)

บทพากย์ฤทธิมีบทบาทหน้าที่สร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้ชม เพราะกล่าวถึง อิทธิฤทธิ์ความสามารถที่เหมือนจะเก่งกล้าสามารถเกินมนุษย์ในการเสกสิ่งต่าง ๆ แต่กลับกลายเป็นการเล่นคำพ้องความหมาย เช่น “เคยเสกสุนัขให้เป็นหมา เคยเสก อาซาให้เป็นม้ายังไง” ส่วนเรื่องวิทยากรที่กำลังเป็นที่นิยมของสังคมในขณะนั้น เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก อินเทอร์เน็ต หากนำมาแทรกจะได้รับความชื่นชมจากกลุ่มผู้ชมที่เป็น กลุ่มวัยรุ่น นายหนังจะต้องทันสมัยรับรู้ข่าวสารและเทคโนโลยี แล้วนำข้อมูลมา สร้างสรรค์บทกลอน การใช้ภาษาถิ่นของตัวละครในการเจรจาจะทำให้ได้บรรยากาศในการ ชมอย่างยิ่ง ด้วยสำนวนและสำเนียงที่คุ้นชินกับคนท้องถิ่นทำให้เข้าใจได้ง่าย ส่วนใหญ่ มุกตลกจะเป็นเรื่องใกล้ตัวสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน เช่น มุกตลกคนเมาเหล้า ที่พบเห็นได้ง่ายตามสังคมชนบท นายหนังได้นำพฤติกรรม กิริยาการพูดจา มาสร้าง สีสันเป็นมุกตลก โดยให้มีทรรคนะวิพากษ์พระสงฆ์ที่ปัจจุบันมักหารายได้จากการ สวดอภิธรรมศพ ซึ่งมุกตลกการวิพากษ์พระสงฆ์นี้ได้มีบทบาทเพื่อความสนุกสนาน เท่านั้น แต่เป็นการลดความรุนแรงของการวิจารณ์ปัญหาและถ่วงดุลสังคมแบบหนึ่งด้วย ดังตัวอย่าง

พระครุเดช : ตกลงใครมาส่ง (จ่อยเมา กินเหล้าวันปีใหม่)

อ้ายจ่อย : มีใครมาส่งไม่สิ

พระครุเดช : แล้วเอ็งกลับเอง

อ้ายจ่อย : กลับเองที่ไหน พระเอากลับตอนเช้า

พระครุเดช : พระไปไหนมา

อ้ายจ่อย : พระไปบิณฑบาตมา แกเดินหลีกผม ผมนอนอยู่ข้างหนน พระว่า “อู๋ นี่ตายตั้งแต่เมื่อไหร่ว้ย” ผมได้ยินแว่วๆ แต่ร่างกายมันไหวดิ้ง ไม่แล้ว ไม่กระตุกกระตัก พระว่าตายแล้ว เลยพระหามหัวหามท้าย กลับมาวัด แทนที่จะเอาเราไปนอนบนวัด ใ้อ้หา เอนอนหน้าโรงที่มอีกอะ แล้วพระว่า เอาไว้เนี เดียวสีโงมค้อยรดน้ำ แล้วพระขึ้นไปฉันทั่ว พอพระขึ้น ไปฉันทั่ว เราอยู่ทางนี้ พยายามสะบัดแขน สะบัดขา ให้เลือดลมหมุนเวียน

ทั่วร่างกาย พอเลือดลมเดินดี ลูกขึ้นนั่ง สะบัดหัวสะบัดคอ เออเว้ยขอนแก่น
หน่อย ไอ้ห้า พอผูกลูกเดิน เออเดินไปได้เว้ย แนวเลย ออกจากหน้าโรงพิมพ์
ไม่งั้นอยู่ถึงสี่โมง พวกเอาน้ำมารดชิบนะ แหมเกือบเลยเรา

พระศรเดช : นี่เขาเรียกว่าเจียดเส้นยาแดง

อ้ายจ้อย : นั่นสิ เรามั่นใจแหม ๆ พระจะสวดอย่างเดียว พระนี่เห็นใครแยได้ไม่หรือ
เตรียมสวดอย่างเดียว

พระศรเดช : เฮ้ย ๆ เอ็งไปว่าพระ ว่าอย่างนี้ได้ยังไง

อ้ายจ้อย : จริงนี่ ลองว่าใครเจ็บ ๆ ไข้ ๆ พระจะเดินอยู่ตามหน้าบ้านแหละ

พระศรเดช : จะเดินทำไม

อ้ายจ้อย : ถามว่าเป็นไงมั้ง ถ้าเขาบอกว่า แย่แล้วสงสัยมาทางเราไม่แล้ว พระเตรียม
กวาดโรงพิมพ์เองเลย

พระศรเดช : แหม ไอ้ปรตเอ๊ย มึงนี่คิดอะไรไม่ถูกเรื่อง

อ้ายจ้อย : นั่นแหละ ส่วนมากจะเป็นแบบนี้ ลองเป็นกรุงเทพฯ ด้วยอู๋ สีห้าศาลา
เต็มเอี้ยด

(ดวงใจแม่: คณะ ว.รวมศิลป์)

4.2 บทบาทหน้าที่เป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

โดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมได้รับความกดดันทางสังคม ถูกกำหนดด้วย
พฤติกรรม กฎหมาย ศีลธรรมจารีตประเพณีหรือบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิด
ภาวะความเครียด ความคับข้องหรือความคับแค้นใจ การชมการแสดงความดีใจ
เป็นทางออกหนึ่งที่เป็นพื้นที่สาธารณะในการระบายความคับข้องใจดังกล่าว โดยที่
ไม่มีใครถือสาหาความและไม่ผิดกฎหมาย บทพากย์หรือบทเจรจาจะแทนอารมณ์ความ
รู้สึกกดดันที่ได้รับการปลดปล่อย ทำให้ผู้ชมผ่อนคลายหรือเกิดความสะใจ เพราะ
ในโลกจริงไม่สามารถพูดหรือทำได้เช่นนั้น บทบาทหน้าที่ในข้อนี้แบ่งออกได้ ดังนี้

4.2.1 เรื่องเพศ

สังคมไทยมีกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น ห้ามพูด
เรื่องเพศ ห้ามใช้ภาษาหยาบคายเรื่องเพศ ห้ามการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศ
ในที่สาธารณะ การกล่าวถึงเรื่องเพศเป็นสิ่งที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการใช้ภาษา
เป็นอย่างมาก เป็นเรื่องน่าอับอายและเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล เมื่อต้องกล่าวถึง
เรื่องเพศซึ่งเป็นเรื่องต้องห้ามโดยไม่ให้เป็นการใช้ภาษาที่ขัดต่อค่านิยมและวัฒนธรรมของ
สังคม จึงต้องมีการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบกับเพื่อหลีกเลี่ยงถึงเพศอย่างตรง
ไปตรงมา ดังจะเห็นได้จากบทอัศจรรย์ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมไทย

การแสดงหนังตะลุงทุกคณะจะต้องสอดแทรกเรื่องเพศไว้ โดยใช้คำสังวาสชนิดอ้อมหรือกลอนสองง่าม คือ การกล่าวถึงอวัยวะเพศและพฤติกรรมทางเพศอย่างเสียดแทง ไม่พูดตรงไปตรงมา โดยใช้สัญลักษณ์ (สุกัญญา ภัทราชัย, 2540, น. 104) การใช้คำสังวาสชนิดสองง่ามนี้ทำให้คลายความหยาบโลนลง ผู้ชมส่วนใหญ่เมื่อได้ฟังแล้วจะหัวเราะชอบใจ ถือเป็นกรปลดปล่อยสัญชาตญาณความกตัญญูทางเพศทางสังคมที่เปิดเผยโดยไม่มีใครตำหนิ สัญลักษณ์ที่ใช้แทนอวัยวะเพศมีทั้งใช้สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยยึดรูปลักษณะเป็นหลัก เช่น ปลาช่อน แทนอวัยวะเพศชาย ปลาสลิด หอย แทนอวัยวะเพศหญิง ดังตัวอย่าง

- ไอ้หน่วย : ผู้เฒ่าผู้แก่ที่แข็งแรงแสบสน
- ไอ้กา : ต๊ะ ติง ติง ติง ทัง ติง ทัง
- ไอ้หน่วย : ผู้เฒ่าผู้แก่ที่แข็งแรงแสบสน
- ไอ้กา : เสียดังจนผู้คนขวกไขว่
- ไอ้หน่วย : นันชวานาชาวป่าชาวเขา
- ไอ้กา : มีทั้งหนุ่มทั้งสาวมีทั้งลาวทั้งไทย
- ไอ้หน่วย : คนนั้นชายหมาก คนนั้นชายพลู
- ไอ้กา : คนนั้นชายหมู คนนี้ชายไข่
- ไอ้หน่วย : หมัฟัวปิดดอกทากปากแดงแดง
- ไอ้กา : นุงแดงใส่แดงหาบข้าวแกงชาย
- ไอ้หน่วย : คนนั้นชายหอย คนนั้นชายปลา
- ไอ้กา : เด็ก ๆ นิ่งอ้าไม่มีกางเกงใน
- ไอ้หน่วย : อัครจรรยักำลังนั่งชายหอย
- ไอ้กา : แม่ค้ำตัวน้อยทำไมหอยใหญ่

(ศึกไมยราพณ์: คณะลูกฟ่อป่วน ชัยนาท เขตชำนาญ)

- ไอ้หน่วย : บิด ปี่ บิด บิด ปี่ บิด
- ไอ้กา : ทหารเดินมาขอยาสูบนิด
- ไอ้หน่วย : ปลากัดอยู่คนละไหล
- ไอ้กา : ท้องมันโตไปที่ละนิด
- ไอ้หน่วย : **ปลาช่อน**อยู่คนละแอ่ง
- ไอ้กา : โดดไปแทงเอาปลาสลิด
- ไอ้หน่วย : **ปลาสลิด**ไม่ทันรู้ตัว
- ไอ้กา : กระโดดสายหัวก็ยังไม่มิด

(ศึกไมยราพณ์: คณะลูกฟ่อป่วน ชัยนาท เขตชำนาญ)

4.2.2 การบ้านการเมือง

เรื่องการเมืองเป็นเรื่องที่หนังตะลุงทุกคณะให้ความสำคัญ นายหนังจะต้องเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยตลอดเวลา แล้วสกัดข้อมูลเหล่านั้นมาสอดแทรกไว้ในบทพากย์บทเจรจาโดยให้หน้าที่ ตัวตลกเป็นคนเจรจา เพื่อลดความรุนแรง จากบทที่ยกมาเป็นบทของกษัตริย์ผู้ปกครองเมือง นายหนังก็ชาญฉลาดนำเรื่องแผนการปกครองรัฐในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม มากล่วนำเพื่อให้เห็นความชอบธรรมและความสามารถในการปกครองซึ่งอาจจะแตกต่างจากสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ดังตัวอย่าง

“เมื่อเอ๋ยเมื่อนั้น ร่มเย็นเป็นสุขทุกเวลา ปางองค์กษัตริย์ขัตติยา ใช้จะสูงแต่ศักดิ์รักแต่ยศ ให้ชาวพาราประชาชาติ ต้องซิดำราบปราบให้สูญ พวงฆ่าคนต่างต้องระวังให้ดี อีกทั้งข้าบาทราชการ อีกพวกหนึ่งเป็นโจรเที่ยวปล้นกิน ประหารชีวิตและติดตาราง ก็ยังมีความสุขานามัย	ปางองค์พระทรงธรรม อยู่ด้วยกันพระชายา ครอบครองพาราเป็นประชาธิปไตย พระกำหนดดับทกกฎหมาย อิสระเสรีไม่มีข้าไท เหล่าไอ้พวกนายทุนที่หมุนกำไร มันคือตัวอับริยไม่มียางอายุ ชอบคอร์ปชั่นเที่ยวริดเที่ยวขาย จับมาได้ตัดสินไปตามกฎหมาย อีกเป่าไปบ้างให้มันวางมันวาย โงกภัยไม่มีมาบิธา”
---	--

(เกราะสุวรรณ: คณะ ก. บรรเลงศิลป์ ศิษย์ครูลาก)

การเอ่ยถึงการบ้านการเมืองนับเป็นโอฆารสอย่างหนึ่งของการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร บางครั้งเป็นการเสียดสีแบบเจ็บลึก วิพากษ์การทำงานของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิต เช่น เรื่องราคาข้าวตกต่ำ การตั้งด่านตรวจปัสสาวะ ปัญหาภัยแล้งน้ำท่วม เป็นต้น การนำเหตุการณ์บ้านเมืองมาสอดแทรกเป็นมุกตลก พูดถึงการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐหรือพฤติกรรมการทุจริตของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองซึ่งเป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นจริงแต่ในความเป็นจริงพูดไม่ได้หรือเมื่อพูดอาจได้รับผลร้าย เป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้รับความกดดัน ดังตัวอย่าง

- อ้ายจ้อย : รางวัลนำจับให้ร้อยห้าสิบ
 บักห่า : โวย ข้อยได้ยินว่าให้หั่วละหมื่น เอาที่ไหนมาเว้าว่าร้อยห้าสิบ
 อ้ายจ้อย : ใ้อ่าเลือกรู้จัก เขาก็ให้มาหมื่นหนึ่ง แต่จะผ่านคนนั้นคนนี้ กว่าจะผ่านโต๊ะ
 นั้นกว่าจะผ่านโต๊ะนี้ มันก็เลยเหลือร้อยห้าสิบ จะเอาหรือไม่เอา
 บักห่า : โอ้ย มันกินกันอย่างนี้น้อ
 อ้ายจ้อย : ที่ไหนมันก็กินกันทั้งนั้นแหละ แล้วแต่ใครกินน้อยกินมาก กินกันแก่ไขเดไม่ได้อ
 ก็ว่ากันไปอีกเรื่องหนึ่ง
 บักห่า : เขากำลังปราบทุจริตกันน้อ
 อ้ายจ้อย : กินนั้นแหละเขาก็ปราบกันไปเรื่อย ๆ ใ้อ์ที่กินก็กินกันไปเรื่อย ใ้อ์ที่ปราบก็ปราบ
 กันไป ปราบเรื่อย กินเรื่อย ปราบเรื่อย กินเรื่อย ใ้อ์ที่พลาดก็จับได้ ใ้อ์ที่พลาด
 ไม่ก็จับไม่ได้
 บักห่า : อ้อ จังชันน้อ
 อ้ายจ้อย : วันก่อนนี้ได้มาแปดคน ตัดสินคดีไปแล้ว ติดคุกไปแล้วสี่คน อีกสี่คนยกฟ้อง
 บักห่า : อู้ย ยกฟ้อง มันเป็นจิงไสยกฟ้อง
 อ้ายจ้อย : ลูกนาย ลูกนาย ลูกคนหลักคนใหญ่ เขาเลยยกฟ้อง

(ดวงใจแม่: คณะ ว.รวมศิลป์)

จากตัวอย่างบทเจรจาของตัวตลกกล่าวถึงการโกงกิน การรับสินบน การกิน
 ได้โต๊ะที่มีทุกระดับชั้นในสังคม ถึงแม้จะมีนโยบายการปราบปรามจากหน่วยราชการ
 แต่ก็ไม่สามารถปราบได้ “กินนั้นแหละเขาก็ปราบกันไปเรื่อย ๆ ใ้อ์ที่กินก็กินกันไปเรื่อย
 ใ้อ์ที่ปราบก็ปราบกันไป ปราบเรื่อย กินเรื่อย ปราบเรื่อย กินเรื่อย ใ้อ์ที่พลาดก็จับได้
 ใ้อ์ที่พลาดไม่ก็จับไม่ได้” นอกจากนั้นลูกของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือลูกคนมีฐานะ ผู้มีชื่อ
 เสียงมักทำผิดแล้วได้รับการช่วยเหลือให้พ้นผิดซึ่งเป็นชาวดังในสังคมในขณะนั้นก็ได้รับ
 การกล่าวถึง เมื่อตัวตลกได้พูดถึงเป็นการตีแผ่ต่อความจริงเหมือนเป็นตัวแทนที่
 ระบายความเครียด ทำให้ผู้ชมได้ลดความเครียดและความคับข้องใจลงได้

4.2.3 การเคารพผู้อาวุโส

สังคมไทยเป็นสังคมชนชั้นนับถือบุคคลตามชาติวุฒิและวัยวุฒิ เห็นได้จาก
 ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมา ผู้อ่อนอาวุโสต้องเคารพนับถือและแสดงกิริยา
 มารยาทอ่อนน้อมต่อมตนต่อผู้มีอาวุโสกว่าหรือเจ้านาย ห้ามพูดจาลามปาม ล้อเล่น
 ล้อเลียน แม้ผู้อาวุโสบางคนประพฤติตนไม่เหมาะสม ไม่สมควรนับถือ แต่ผู้น้อยก็ต้อง
 เคารพ ทั้ง ๆ ที่ใจต้องการละเมิดกฎเกณฑ์แต่ก็ทำไม่ได้ นับเป็นความเก็บกดประการหนึ่ง
 บทเจรจาตลอดจนกิริยาอาการของตัวตลกที่แหวกขนบสามารถล้อเลียนเจ้านาย เช่น

ทศกัณฐ์เป็นตัวแทนผู้อาวุโสหรือเจ้านาย ส่วนไอ้หน่วยเป็นตัวแทนผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชา โดยปกติต้องเคารพนอบน้อม แต่การแสดงหนังตะลุงทุกคณะทุกเรื่อง ไอ้หน่วยจะต่อล้อต่อเถียงไม่ค่อยเกรงกลัว บางครั้งได้สอดแทรกบุคคลและเหตุการณ์บ้านเมืองที่กำลังเป็นข่าวลงไป ทำให้ผู้ชมเหมือนได้ปลดปล่อยร่วมไปกับตัวตลกเหล่านั้น เพราะในชีวิตจริงอาจจะถูกกดขี่กดดันจากเจ้านายหรือผู้มีอำนาจอย่างไม่เป็นธรรม เมื่อได้ชมก็เกิดความสะใจชอบใจ ดังตัวอย่าง

ทศกัณฐ์ : เหม บัดนี้ ไอ้พวกเสนาข้าราชการมันหายไปไหนกันหมด ไอ้หน่วย ไอ้สันดานเรียกนานชานยากเสียเหลือเกิน เอ้ย ใครอยู่ที่ไหน เหม เหม

ไอ้หน่วย : สวัสดิศรัับ ท่านพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

ทศกัณฐ์ : (มือพาดหัวไอ้หน่วย) ออกมาเรียกกูประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เดียว

ไอ้หน่วย : สมมุติฯ ตอนนีทหารียึดอำนาจอยู่นะครับ ท่านประยุทธ์ครับ

ทศกัณฐ์ : ว่าอย่างไร

ไอ้หน่วย : ตอนนีชวอนาทำนาปรัง รอน้ำทำนาอยู่นะครับ สงกรานตีใช้น้ำน้อยหน่อยนะครับ

(ศึกไมยราพณ์: คณะลูกพ่อป่วน ชัยนาท เชิดชำนานู)

ทศกัณฐ์ : กูเรียกมึงตั้งนาน มึงไปมุดกะลาหัวอยู่ที่ไหน

ไอ้หน่วย : อย่าดูให้มากซี

ทศกัณฐ์ : เอ้ย กูเป็นทศกัณฐ์เจ้าลังกา ไม่ได้ได้อย่างไร กูเรียกมึงตั้งนาน มึงไปมุดกะลาหัวอยู่ที่ไหน

ไอ้หน่วย : แล้วเรียกลูกน้อง เรียกเพราะเป็นบ้างไหมนะ

ทศกัณฐ์ : เอ้ย กูเป็นยักษ์ พุดเพราะฯ ไม่เป็น หนอย ไอ้หน่วย มึงจะให้กูพุดเพราะฯ กูพุดไม่ได้

ไอ้หน่วย : แล้วพุดดูฯ ยังเสี่ย แล้วลูกน้องที่ไหนดจะมาอยู่กับมึงด้วยเล่า

ทศกัณฐ์ : เนาะ ไอ้หน่วย (หยิบไม้พาด)

(ศึกทัพนาสุร: คณะศิษย์ลูกเต่า มหาพลู้ด ลูกเพชร)

จากการสังเกตผู้ชมเมื่อถึงตอนที่เนื้อหาสนุกสนานก็จะมียิ้ม หัวเราะ เสียงหัวเราะจะดังจะเบาขึ้นอยู่กับมุขตลกของนายหนังที่สี้อออกมาผ่านปากตัวตลก ส่วนตอนใดที่มีเนื้อหาที่ระบายนความคับข้องใจ โดยเฉพาะเรื่องเพศ อาจได้ยินเสียงหัวเราะที่ดังมาก ผู้ฟังบางคนที่เป็นผู้หญิงก็นั่งอมยิ้ม หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจทางการปกครองและชนชั้นที่กดทับ เมื่อถึงคราวได้ปลดปล่อยจากการล้อเลียน เสียดสี

ของตัวตลกที่เป็นเสมือนการพูดแทนทำแทนในสิ่งที่เป็นไปได้ในชีวิตจริง ผู้ชมส่วนใหญ่จะเกิดความพอใจจนถึงขั้นสะใจ บางคนให้ฮาผสมการหัวเราะ บางคนตะโกนหยอกล้อขยี้ตัวตลกให้ทำหรือพูดพฤติกรรมดังกล่าวให้หนักกว่าเดิม จะเห็นว่าการแสดงหนึ่งตลวงเมืองเพชร นอกจากจะมีบทบาทหน้าที่ให้ความเพลิดเพลินแล้วยังเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอีกด้วย

5. บทบาทหน้าที่สื่อประชาสัมพันธ์ให้แก่ชุมชน

ภูมิปัญญาในการเลือกสรรและสร้างบทบาทในฐานะสื่อพื้นบ้านหรือสื่อสารมวลชนท้องถิ่น โดยรู้จักผสมผสานคลุกเคล้าข่าวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น เป็นการเสนอให้ประชาชนทราบ ในขณะเดียวกันก็ได้ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของชาวบ้าน เพื่อนำเสนอทัศนะ ความต้องการ ปัญหาความทุกข์ยากความเดือดร้อนของประชาชนที่เกิดจากการถูกเอารัดเอาเปรียบหรือถูกกดขี่ข่มเหงไม่ได้รับความเป็นธรรมเพื่อสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบ เช่น หน่วยงานทางราชการได้ทราบ โดยเลือกสรร ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ท่วงทำนองได้สอดคล้องกับเรื่องราวที่ต้องการแสดง พร้อมทั้งเสริมแต่งดัดแปลงอย่างมีศิลปะเพื่อให้น่าสนใจยิ่งขึ้นในบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่น (พิทยา บุษรารัตน์, 2553, น. 266) แม้ปัจจุบันความเข้มข้นของบทบาทหน้าที่ดังกล่าวของหนึ่งตลวงเมืองเพชรจะลดน้อยลง เนื่องจากถูกแย่งชิงพื้นที่จากสื่อโทรทัศน์และสื่อสารสนเทศอื่น ๆ แต่การใช้บทบาทเพื่อประชาสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนก็ยังคงอยู่ ดังตัวอย่างบทเจรจาของตัวตลกที่ช่วยประชาสัมพันธ์เรื่องเงินเดือนผู้สูงอายุและสุขอนามัย ถึงแม้จะสอดแทรกมุกตลก แต่ถ้าวิเคราะห์จะเห็นถึงการช่วยประชาสัมพันธ์เรื่องดังกล่าว เพื่อเน้นย้ำให้สมาชิกในสังคมได้รับรู้ข่าวสารและปฏิบัติตาม

อ้ายจ้อย : ลุงแก่ปานนี้เอาเงินที่ไหนมา (ไปเที่ยวคาราโอเกะ)

ตาแก่ : กูรับเงินสูงอายุทุกเดือน

อ้ายจ้อย : ฮ่า ๆ เอาเงินสูงอายุไปละเลงพรรคนี้เต็มหมดแล้ว รับเท่าไรแล้วสูงอายุ

ตาแก่ : แปดร้อย

อ้ายจ้อย : อ่อนี่ แปดสิบแล้ว หว่า แปดสิบยังคิดอะไรได้ไม่เลย จังเอ๊ย นี่จะบอกให้รัฐบาลเขาให้เงินเดือนผู้สูงอายุนี่นะ เอาไว้แก้ปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ คือ อุโบสถบริเวณอะไรที่ขัดสนจัดซื้อจัดจ้างได้ หรือเก็บเอาไว้เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยไปซื้อหยูกซื้อยา แล้วลุงเอาเงินผู้สูงอายุไปละเลงแบบนี้ แล้วยามเจ็บไข้ได้ป่วยทำยังไง

ตาแก่ : อ้อ เจ็บไข้ได้ป่วยไข้เรื่องของกูไม่ เป็นเรื่องของหมอเขาหรือกะ
 อ้ายจ้อย : ดูดี คิดง่าย ๆ ถ้าหมอเขารักษาไม่ ลุงจะทำยังไป
 ตาแก่ : ถ้าหมอรักษาไม่ เดี่ยวพระก็เอาไปสวดเอง

(ดวงใจแม่: คณะ ว.รวมศิลป์)

ไอ้เกลี้ยง : กระทรวงสาธารณสุข ประกาศออกมาเป็นฉบับที่ห้าแล้ว ไอ้กบ เอ็งได้รับรู้
 อะไรบ้างไหม
 ไอ้กบ : ไม่นะ
 ไอ้เกลี้ยง : อ้าวไอ้เพ้อ เขาสำรวจดู
 ไอ้กบ : เขาสำรวจอะไร กระทรวงสาธารณสุข
 ไอ้เกลี้ยง : เขาสำรวจว่าทำไมคนไทยเราถึงเป็นโรคอ้วนกันมาก พอสำรวจเสร็จแล้ว อ้อ
 คนไทยเรากินของทอดกันส่วนมาก แล้วก็เลยเป็นโรคอ้วนกันมาก กระทรวง
 สาธารณสุขออกแถลงการณ์เป็นฉบับที่ห้าแล้ว ว่าของทอดห้าอย่างห้าม
 รับประทานเด็ดขาดถึงตาย
 ไอ้กบ : ไฉนนี้แสดงว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ชมผู้ฟัง มึงจำรายละเอียดได้ไม่ห้าอย่าง
 ไอ้เกลี้ยง : กูจำได้นี่ กูเอามาบอกเป็นวิทยาทาน
 ไอ้กบ : เออเกลี้ยง มึงลองบอกดู จะได้เป็นวิทยาทาน
 ไอ้เกลี้ยง : ห้าอย่างห้ามรับประทานเด็ดขาดอาจถึงตาย อย่างแรกห้ามกินเด็ดขาดเลย
 ทอดแห ใครชินกินไปตาย
 ไอ้กบ : ฮ่า ๆ แล้วทอดที่สองล่ะ
 ไอ้เกลี้ยง : ทอดสมอ
 ไอ้กบ : ไอ้ห้า ทอดสมอก็กินห้ามกิน แล้วทอดที่สามล่ะ
 ไอ้เกลี้ยง : ทอดที่สาม ทอดสะพาน
 ไอ้กบ : ไอ้ไอ้ ทอดสะพานห้ามกิน แล้วทอดที่สี่ล่ะ
 ไอ้เกลี้ยง : ทอดที่สี่ห้ามกินเด็ดขาด ถ้ากินพระมองหน้าเลยแหละ ทอดกฐิน
 ไอ้กบ : ฮ่า ๆ ถ้ากินพระมองหน้าเลย
 ไอ้เกลี้ยง : ทอดที่ห้า นีนะกบ หมอขีดเส้นใต้แดงสองเส้นเลย
 ไอ้กบ : สำคัญมาก ทอดอะไร ทอดที่ห้านี้
 ไอ้เกลี้ยง : ทอดผ้าบังสุกุลห้ามกิน
 ไอ้กบ : ฮ่า ๆ ไอ้โปรด ทอดผ้าบังสุกุลห้ามกิน ใครกินทอดผ้าบังสุกุลล่ะ มึงเอ๊ย
 ไอ้เกลี้ยง : ถึงตาย
 ไอ้กบ : ไอ้ห้า กูนึกว่าจะได้เรื่องมั้ง เหลวเป๋วหมดมึง

(ดวงใจแม่: คณะ ว.รวมศิลป์)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร มีประเด็นที่ควรอภิปรายผล ดังนี้

1. เนื่องจากบทบาทหน้าที่หลักของการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรอยู่ในฐานะพิธีกรรมการแสดงซึ่งเกี่ยวข้องกับการแก้บน ทำให้การแสดงหนังตะลุงยังคงดำรงอยู่และมีบทบาทสำคัญมากต่อคนเมืองเพชร ดังจะเห็นได้จากจำนวนงานการแสดงหนังตะลุงของแต่ละคณะที่มีงานแสดงเกือบตลอดทั้งปี นอกจากนั้นหนังตะลุงเมืองเพชรยังมีพลวัตที่ได้รับอิทธิพลของสื่อสมัยใหม่ มีการปรับตัวของนายหนัง จากการนำมุกตลกจากหนังสือขายหัวเราะ การแสดงตลกทางโทรทัศน์หรือยูทูบ การแสดงเพลงช้อยของสามน้ำ (ย่ง พวง นง) และการแสดงหนังตะลุงภาคใต้คณะที่มีชื่อเสียง เช่น คณะน้องเดียว เพื่อจะไม่ให้มีมุกซ้ำกับคณะอื่น โดยนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของสังคมวิถีชีวิต และผู้คนเมืองเพชร ทำให้เห็นว่าการแสดงหนังตะลุงมีพลวัตอยู่ตลอดเวลา และยังมีบทบาทหน้าที่ในวิถีชีวิตคนเพชร ไม่ใช่การแสดงที่ตายตัว

2. การวิเคราะห์บทบาทการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรตรงตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Functionalism) ของวิลเลียม บาสคอม แบ่งออกเป็น 4 ข้อ คือ 1) บทบาทหน้าที่อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม หนังตะลุงเมืองเพชรเป็นการแสดงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม พิธีกรรมการแสดงหนังตะลุงมีที่มาจากการบนบานศาลกล่าว การแสดงหนังตะลุงโดยเฉพาะบทเชิญเจ้ามารับสินบนเป็นเหตุผลในการอธิบายพิธีกรรมดังกล่าว 2) บทบาทหน้าที่ให้การศึกษานิสัยที่ดีในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า การแสดงบางครั้งมีบทบาทให้การศึกษาคือ ให้ความรู้ ถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปลูกฝังทัศนคติ ผ่านการกลั่นกรองจากภูมิปัญญาและประสบการณ์ของนายหนังตะลุง 3) บทบาทหน้าที่รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคมโดยสอดแทรกเนื้อหาสาระสำคัญเพื่อให้สมาชิกในสังคมนั้น ๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบของสังคม ค่านิยมที่สังคมเห็นว่าดี ทัศนคติที่สังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ตลอดจนบรรทัดฐานทางพฤติกรรมและจริยธรรมของสังคม และ 4) บทบาทหน้าที่ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลในเรื่องเพศ การบ้านการเมือง และการเคารพผู้อาวุโส ส่วนบทบาทที่เพิ่มมามี 1 ประเด็น คือบทบาทสื่อประชาสัมพันธ์แก่ชุมชนโดยนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นมาสื่อสารเพื่อเสนอให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ทราบ

3. ศิราพร ณ ถลาง ได้นำทฤษฎีบทบาทหน้าที่ ของวิลเลียม บาสคอม มาปรับใช้ทางคติชนวิทยาเพื่อให้เข้ากับสังคมไทย โดยแบ่งเป็น 3 ประการใหญ่ ดังนี้ 1) บทบาทคติชนในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม 2) บทบาทคติชนใน

การให้การศึกษา อบรมระเบียบสังคม และรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม และ 3) บทบาทคติชนในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม การวิเคราะห์บทบาทการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริพร ณ ถลาง แต่แตกต่างกันที่ตัวบทหนังตะลุงเมืองเพชรไม่มีบทบาทหน้าที่ในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนได้อย่างชัดเจนเหมือนนิทาน ตำนานของกลุ่มชน แต่บทบาทหน้าที่การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรสามารถแสดงให้เห็นอัตลักษณ์การแสดงหนังตะลุงเมืองเพชรในด้านรูปแบบ องค์ประกอบ และขั้นตอนการแสดง อีกทั้งสำเนียงการพากย์และลักษณะนิสัยของตัวตลกที่สะท้อนอัตลักษณ์ของคนเมืองเพชร รวมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ประจำวัด และประจำเมืองเพชรก็นับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สอดแทรกอยู่ในบทพากย์หนังตะลุงในตอนอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหตุผลของความแตกต่างในประเด็นนี้เนื่องจากศิริพร ณ ถลางมุ่งปรับทฤษฎีไปใช้กับการศึกษาตำนานของกลุ่มคนไทย มิได้ปรับมาใช้กับพิธีกรรมการแสดงโดยทั่วไป เช่น หนังตะลุงเมืองเพชร เป็นต้น

4. แนวคิดของเอนก นาวิกมูล เรื่องบทบาทหรือหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านต่อสังคมแบ่งได้ ดังนี้ 1) เป็นเครื่องกระจายข่าวสารแก่สังคม 2) เป็นเครื่องให้การศึกษาทั่วไปแก่สังคม 3) เป็นเครื่องให้ความบันเทิงแก่สังคม 4) เป็นจุดที่ทำให้คนมาทำกิจกรรมร่วมกันได้ 5) เป็นเครื่องรักษามรดกพื้นฐานของสังคม สอดคล้องกับการวิเคราะห์บทบาทการแสดงหนังตะลุงเมืองเพชร แต่แนวคิดของเอนก นาวิกมูลขาดบทบาทหน้าที่อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ซึ่งอาจเป็นเพราะเอนก นาวิกมูลมองภาพรวมของสื่อพื้นบ้านของแต่ละภาคของประเทศไทยโดยไม่ได้เจาะจงสื่อพื้นบ้านที่เป็นพิธีกรรมการแสดง ถึงแม้จะกล่าวถึงหนังตะลุงภาคใต้ก็ตามเนื่องจากหนังตะลุงภาคใต้เป็นมรดกที่แสดงตามงานทั่วไปไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับการแก้บน

บรรณานุกรม

- ชวน เพชรแก้ว. (2523). *บทอศจรรย์ (บทสมห่อง)* ของหนังสือ. นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช.
- ชวน เพชรแก้ว. (2548). *หนังสือในประเทศไทย*. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี.
- ทรงฤทธิ์ ศรีสารคาม. (2555). *หนังสือฉบับในจังหวัดเพชรบุรี: กรณีศึกษา คณะ ว.รวมศิลป์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, สาขาวัฒนธรรมศึกษา.
- ทิพยา ปัญญาวัฒน์. (2537). *การละเล่นพื้นบ้านจังหวัดเพชรบุรี*. เพชรบุรี: สหวิทยาลัย ทวารวดี เพชรบุรี.
- ทิพยา บุษรารัตน์. (2553). *นาฏกรรมแห่งลุ่มทะเลสาบสงขลา การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมของหนังสือและโนรา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ไพโรจน์ ทองวัน. (2553). *หนังสือ*. ม.ป.ท. (ศิลปนิพนธ์). มหาวิทยาลัยศิลปากร, ภาควิชาศิลปไทย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2552). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ สมศรีพลอย. (2559). *หนังสือเมืองเพชร: สายครูและการสืบทอดการแสดง. ใน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะวิทยาการจัดการ, การประชุมวิชาการระดับชาติ SMARTS ครั้งที่ 6 หัวข้อ อัตลักษณ์แห่งเอเชีย วันที่ 17 มิถุนายน 2559 (น. 207-239)*. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สวพร จันทรสกุล. (2554). *วิเคราะห์บทประพันธ์หนังสือ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย, สาขาวิชาภาษาไทย.
- สัมฤทธิ์ อิทธิญาโณ, พระมหา. (2550). *จริยธรรมที่ปรากฏในหนังสืออีสาน: กรณีศึกษา บ้านสระแก้ว ตำบลบ้านฝาง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุกัญญา ภัทรราชย์. (2540). *เพลงปฏิพากย์: บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เอนก นาวิกมูล. (2547). เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการผลิตงานประชาสัมพันธ์ หน่วยที่ 13 การผลิตสื่อและการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อการประชาสัมพันธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Bascom, William. (1965). Four Function of Folklore. *The Journal of American Folklore*. 67, 333-349.
- Hemmet, Christine. (1996). *Nang Talung The shadow theatre of South Thailand*. Amsterdam: KIT/Tropenmuseum.

บันทึกการแสดง

- คณะ ก.บรรเลงศิลป์, 13 เม.ย. 59, วัดบ้านขลุ่ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี.
- คณะลูกฟ่อป่วน ชัยนาท เฑิดชำนาญ, 17 เม.ย. 59, วัดใหญ่สุวรรณาราม อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี.
- คณะ ว.รวมศิลป์, 14 เม.ย. 59, บ้านละหารน้อย อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี.
- คณะศิษย์ลูกเต่า มหาฟลุ๊ค ลูกเพชร, 12 เม.ย. 59, วัดบ้านขลุ่ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี.